

ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

ORGANIZACJA I FUNKCJONOWANIE MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO

dr hab. Viktoriya Serzhanova, prof. nadzw. UR

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego

viktoria@univ.rzeszow.pl

ABSTRACTS

Despite the existence of legal regulations, which define and prohibit committing war crimes, genocide and crimes against humanity, despite numerous treaties, conventions and protocols being in force, which ban to use such kinds of arms as poison gas or biological weapon, as well as despite the functioning of *ad hoc* international criminal courts, a unified system of executing those norms and permanent ability to call to criminal account persons guilty of violating the law visibly lacked for a very long time. This was the aim of establishing the International Criminal Court at the turn of XX and XXI centuries.

The hereby paper aims at presenting and analyzing the legal regulations determining its position, organization and the main principles of its functioning. Moreover, the Author attempted to estimate the effectiveness of its hitherto activity. The subject of the study is the origin of the International Criminal Court, the legal grounds of its organization and functioning, its status and international law position, its composition and internal structure, its competences from the perspective of an object and a subject, as well as the rules of procedure taking place before it.

Mimo istnienia regulacji prawnych, które definiują i zakazują dokonywania zbrodni wojennych, ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości, mimo obowiązywania licznych traktatów, konwencji i protokołów zabraniających użycia takich rodzajów broni jak gazy trujące czy broń chemiczna, a także mimo funkcjonowania międzynarodowych trybunałów karnych o charakterze doraźnym, przez długi czas zdecydowanie brakowało jednolitego systemu egzekwowania tych norm i stałej możliwości pociągania do odpowiedzialności karnej osób winnych łamania prawa. Właśnie

w tym celu na przełomie XX i XXI wieków utworzono Międzynarodowy Trybunał Karny.

Celem niniejszego opracowania pozostaje ukazanie oraz analiza regulacji prawnych określających jego pozycję, organizację i zasady funkcjonowania. Autorka podjęła ponadto próbę dokonania oceny skuteczności jego dotychczasowego działania. Przedmiotem opracowania pozostaje geneza Trybunału, podstawy prawne jego organizacji i funkcjonowania, jego status i pozycja prawnomiędzynarodowa, skład i organizacja wewnętrzna, kompetencje w sensie podmiotowym i przedmiotowym oraz zasady postępowania.

KEY WORDS:

International Criminal Court, Rome Statute, war crimes, genocide, crimes against humanity, legal regulations, international law position, composition, organization, principles of functioning, competences, procedure

Międzynarodowy Trybunał Karny, Statut Rzymski, zbrodnie wojenne, ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości, regulacje prawne, pozycja prawnomiędzynarodowa, skład, organizacja, zasady funkcjonowania, kompetencje, postępowanie

WPROWADZENIE

Idea wymierzania sprawiedliwości sprawcom szczególnie okrutnych, masowo popełnianych zbrodni w Europie sięga okresu średniowiecza. Na przestrzeni wieków sądenie zbrodniarzy napotykało jednakże wiele przeszkód, albowiem zbrodnie takie były popełniane w czasie działań wojennych, gdy nie obowiązywały żadne reguły lub normy prawne. Zdarzało się często, że zbrodniarzami byli przywódcy państw, co uniemożliwiało w praktyce pociągnięcie ich do odpowiedzialności karnej i osądzenie.

Wiek XX okazał się najbardziej dramatycznym okresem w historii ludzkości i bynajmniej nie tylko z powodu dwóch wojen światowych (por. Izydorczyk i Wiliński, 2004, s. 15 i n.). W jego drugiej połowie wybuchło na świecie ponad 250 konfliktów, które spowodowały śmierć ponad 86 milionów osób cywilnych, głównie kobiet i dzieci. 170 milionów ludzi pozbawiono praw, majątku i godności. Prześladowcom większości tych ofiar udało się uniknąć odpowiedzialności karnej. Wydarzenia te skłoniły społeczność międzynarodową do tworzenia mechanizmów, które pozwalałyby na wymierzanie sprawiedliwości sprawcom najcięższych zbrodni

ni o charakterze masowym, a tym samym ograniczenie ich popełniania w przyszłości. W wieku XX powstały najważniejsze akty prawa międzynarodowego, które podejmowały próbę wprowadzenia regulacji prawnych determinujących zasady postępowania w czasie działań wojennych i po ich zakończeniu. Ponadto tworzone były doraźne instrumenty prawne o charakterze instytucjonalnym w postaci tymczasowych międzynarodowych organów sądowych – w celu osądzenia sprawców zbrodni wojennych i ludobójstwa, popełnionych w czasie trwania konkretnych konfliktów militarnych i etnicznych w różnych częściach świata. Mechanizmy te jednakże nie okazały się na tyle skuteczne, aby zapobiec popełnianiu tego rodzaju zbrodni w przyszłości. Stąd pojawiła się idea powołania stałego międzynarodowego sądu karnego, którego zadaniem stałoby się sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w stosunku do sprawców szczególnie ciężkich, masowo popełnianych zbrodni niezależnie od miejsca i czasu konfliktu (por. Płachta, 2004, s. 49 i n.).

Pomysł ten udało się wcielić w życie dopiero na przełomie XX i XXI wieku poprzez utworzenie Międzynarodowego Trybunału Karnego (obszerne badania nad działalnością MTK przeprowadzili Bekou i Cryer, 2004). Miał on stać się skutecznym mechanizmem umożliwiającym pociąganie do odpowiedzialności karnej sprawców najcięższych zbrodni popełnianych w różnych częściach globu, a co za tym idzie ważnym elementem zapewniającym pokój i bezpieczeństwo na świecie oraz ochronę praw człowieka (por. Milik, b, 2003, s. 3-10).

Celem niniejszego opracowania pozostaje ukazanie oraz analiza regulacji prawnych określających organizację i zasady funkcjonowania Międzynarodowego Trybunału Karnego. Ocena skuteczności tego systemu oraz działalności samego Trybunału może natomiast okazać się trudna i niejednoznaczna, bowiem okres jego funkcjonowania pozostaje wciąż dosyć krótki. Niemniej jednak próbę taką warto podjąć w rozważaniach nad działalnością tej instytucji.

GENEZA MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO

Jednym z pierwszych aktów prawa międzynarodowego, określających zasady postępowania w czasie działań wojennych była Konwencja haska o prawach i zwyczajach wojny lądowej, podpisana podczas pierwszej konferencji haskiej w 1899 r., a następnie przyjęta jako IV Konwencja w wersji poprawionej i uzupełnionej podczas drugiej konferencji haskiej w 1907

r. (Dz.U.1927.21.161). Idea opracowania katalogu zbrodni wojennych oraz utworzenia międzynarodowego trybunału w celu osądzenia ich sprawców po raz pierwszy pojawiła się po zakończeniu pierwszej wojny światowej podczas konferencji wersalskiej w 1919 r. (por. Gardocki, 1985, s. 22-29; Sadat, 2002, s. 26; Izydorczyk i Wiliński, 2004, s. 16). Próby powołania do życia takiego trybunału podejmowano w okresie międzywojennym – niestety nie przyniosły one skutku.

Problem ścigania i osądzenia sprawców zbrodni wojennych z nową siłą powrócił w czasie drugiej wojny światowej. Wówczas poczyniono wiele uzgodnień odnoszących się do postępowania w takich przypadkach. W 1943 r. rozpoczęła swoją działalność Komisja Narodów Zjednoczonych do Spraw Zbrodni Wojennych. Z kolei po zakończeniu wojny utworzono pierwsze międzynarodowe trybunały karne – w Norymberdze i Tokio, celem których było osądzenie sprawców zbrodni wojennych i ludobójstwa popełnionych w Europie i na Dalekim Wschodzie.

Już w okresie działania trybunałów norymberskiego i tokijskiego pojawiały się głosy wzywające do utworzenia stałego międzynarodowego organu sądowego, który zajmowałby się sprawami szczególnie ciężkich zbrodni wojennych oraz zbrodni przeciwko ludzkości. Jednak w czasie zimnej wojny, ze względu na niesprzyjającą sytuację międzynarodową, pomysł ten był skazany na niepowodzenie.

Sprawa powołania Międzynarodowego Trybunału Karnego mogła stać się przedmiotem poważnej dyskusji dopiero po zakończeniu zimnej wojny. Silnym impulsem do wznowienia prac nad Trybunałem stały się wydarzenia początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy to na terenie byłej Jugosławii i w Rwandzie doszło do poważnych konfliktów na tle etnicznym. Dyskusje nad koniecznością utworzenia Trybunału zintensyfikowało powołanie przez Radę Bezpieczeństwa ONZ komisji ekspertów dla zbadania naruszeń prawa humanitarnego na terytorium tych państw. W konsekwencji tego – na podstawie wniosków, będących efektem prac komisji – w 1993 r. Rada Bezpieczeństwa powołała Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii, a w 1994 r. Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (por. Karska, 2009, s. 11 i n). Ich działalność przyniosła wiele interesujących doświadczeń (por. Jones, Powles, 2003; Dixon, Khan i May, 2003), przydatnych w pracach nad utworzeniem stałego trybunału, a zarazem uświadomiła, jak duże znaczenie ma skuteczne ściganie zbrodniarzy nie tylko dla ochrony praw człowieka, ale również dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

W połowie lat dziewięćdziesiątych wznowiono intensywne prace zmierzające do utworzenia Międzynarodowego Trybunału Karnego. Za podstawowe cele jego powołania postrzegano: dążenie do pokoju i ochrony praw człowieka; zagwarantowanie powszechnej sprawiedliwości; położenie kresu bezkarności; przyczynianie się do rozwiązywania konfliktów; uniknięcie wad trybunałów doraźnych; przejęcie sprawy, kiedy krajowe organy wymiaru sprawiedliwości nie chcą lub nie są w stanie podjąć odpowiednich działań; przestrożę dla potencjalnych zbrodniarzy wojennych (por. Izydorczyk i Wiliński, 2004, s. 22-24).

W 1994 r. podczas XLVI sesji Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ przyjęto projekt Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Następnie, na mocy rezolucji 49/53 z 9 grudnia 1994 r., Zgromadzenie Ogólne ONZ powołało do życia Komitet *ad hoc* w celu przeprowadzenia szczegółowych prac nad opracowaniem projektu. Efektem prac Komitetu w 1995 r. podczas dwóch sesji był raport, przedstawiony Zgromadzeniu Ogólnemu. Dalsze prace zostały podjęte przez dyplomatów i polityków. Powołano Komitet Przygotowawczy, który zaproponował zwołanie i przygotował konferencję dyplomatyczną w sprawie utworzenia Międzynarodowego Trybunału Karnego. W latach 1996-1998 Komitet opracował zasadniczą wersję Statutu. Warto przy tym wspomnieć o ogromnej roli organizacji pozarządowych, które w 1995 r. powołały Koalicję na rzecz Międzynarodowego Trybunału Karnego (CICC). Odegrała ona wielką rolę w mobilizowaniu opinii publicznej i lobbingu na rzecz przyjęcia, a później ratyfikowania statutu MTK.

Ostatecznie, po wielu latach negocjacji toczonych na forum ONZ, 15 czerwca 1998 r. w Rzymie, w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) rozpoczęła się Konferencja Dyplomatyczna Pełnomocników Rządów do spraw Utworzenia Międzynarodowego Trybunału Karnego. Wzięli w niej udział pełnomocnicy rządów 160 państw, reprezentanci 33 organizacji międzyrządowych oraz – w charakterze obserwatorów – przedstawiciele 236 skupionych w CICC organizacji pozarządowych. W wyniku kilkutygodniowych obrad 17 lipca 1998 r. uchwalono Statut i tym samym powołano do życia Międzynarodowy Trybunał Karny z siedzibą w Hadze.

Za przyjęciem głosowało 120 państw, 7 było przeciw, a 21 wstrzymało się od głosu. Ponieważ głosowanie odbyło się w trybie tajnym, nazwy państw, które głosowały przeciwko uchwaleniu Statutu, nie zostały ujawnione. Wyjątek stanowiły Stany Zjednoczone, Chiny i Izrael, które poda-

ły do publicznej wiadomości powody swojego sprzeciwu. Przedstawiciel Izraela stwierdził, że jego państwo nie zgadza się, aby przenoszenie ludności na terytoria okupowane było uznawane za zbrodnię wojenną. Z kolei główne zastrzeżenie Stanów Zjednoczonych dotyczyło koncepcji jurysdykcji Trybunału oraz jej stosowania wobec państw niebędących stronami Statutu. Przedstawiciel tego państwa stwierdził również, że Statut powinien uwzględniać rolę Rady Bezpieczeństwa w rozpoznawaniu aktów agresji. Sprzeciw Stanów Zjednoczonych budziła także właściwość Trybunału do sądenia członków narodowych sił zbrojnych i misji pokojowych (o stosunku USA do MTK por. Płachta, 2004, s. 1132 i n.; Morris, 2004, s. 125 i n.; Górzyńska, 2010, s. 11 i n.).

Zgodnie z art. 125 Statutu dokument ten został wyłożony do podpisu przez wszystkie państwa w rzymskiej siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa. Później Statut został przewieziony do siedziby włoskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Rzymie, gdzie był przechowywany do 17 października 1998 r. Następnego dnia Statut przewieziono do Nowego Jorku i wyłożono do podpisu w głównej siedzibie Narodów Zjednoczonych do 31 grudnia 2000 r. Statut Rzymski przewidywał konieczność ratyfikacji go przez 60 państw, aby MTK mógł rozpocząć swoje funkcjonowanie. Liczbę tę osiągnięto w 2002 r., w konsekwencji czego 1 lipca tegoż roku działalność Trybunału została oficjalnie uruchomiona (o ratyfikacji Statutu por. Izydorzycy i Wiliński, 2004, s. 29-37; Płachta, 2004, s. 1024 i n.; o procesie powoływania MTK por. Płachta, 2004, s. 118 i n.; Matyasik i Domagała, 2012, s. 140-142).

POSTAWY PRAWNE ORGANIZACJI I FUNKCJONOWANIA ORAZ POZYCJA MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 r. (Dz.U.2003.78.708) jest podstawowym aktem prawnym regulującym zasady organizacji i funkcjonowania Trybunału (por. Izydorzycy i Wiliński, 2004, s. 24-27). Obecnie do Statutu przystąpiło i podpisało go 139 państw, zaś ratyfikowały go 122 państwa z całego świata, w tym także Polska (Dz.U.2001.98.1065).

Rzymski Statut MTK składa się z preambuły i trzynastu części regulujących: jurysdykcję przedmiotową i podmiotową Trybunału oraz przesłanki i zasady jej wykonywania, kwestie dopuszczalności sprawy, ogólne zasady odpowiedzialności karnej przed Trybunałem, jego skład i organi-

zając, postępowanie przed Trybunałem, kary i zasady ich wymierzania oraz ich wykonywanie, pomoc prawną i współpracę z Trybunałem, a także kwestie organizacyjno-finansowe.

Statut nadał Trybunałowi określony status prawnomiędzynarodowy. W swojej działalności jest on niezależny od państw-stron, które go stworzyły. Posiada osobowość prawnomiędzynarodową o charakterze funkcjonalnym, tj. w zakresie niezbędnym do wykonywania swoich funkcji i realizacji celów. Państwo-strona ratyfikująca Statut tym samym akceptuje prawo Trybunału do wykonywania kompetencji na swoim terytorium. Ponadto Trybunał może wykonywać swoje kompetencje na terytorium państw trzecich, ale tylko na podstawie odrębnego porozumienia (o statusie MTK por. Milik, a, 2003, s. 68-75).

Pierwsza rewizja Statutu MTK mogła nastąpić po upływie siedmiu lat od jego wejścia w życie, tj. najwcześniej w 2009 r. Konferencję rewizyjną w celu rozważenia poprawek do Statutu może zwołać Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych, a dotyczyć może listy zbrodni ściąganych przez Trybunał. Kolejne konferencje rewizyjne mogą być zwoływane w dowolnym czasie na wniosek państwa-strony po uzyskaniu zgody większości państw.

Pierwsza konferencja rewizyjna Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego odbyła się w Kampali (Uganda) w dniach 31 maja – 11 czerwca 2010 r., a poprawki do Statutu przyjęto w drodze rezolucji 5 i 6 z 11 czerwca 2010 r. Zmiany mają związek przede wszystkim z włączeniem do Statutu definicji zbrodni agresji i w konsekwencji tego spowodowały rewizję art. 5, 9, 20 i 25 oraz dodanie art. 8 bis i 15 bis i ter. Ponadto objęły także modyfikację art. 8 Statutu dotyczącego zbrodni wojennych. Poprawki te wciąż nie weszły w życie. Potrzebna jest ratyfikacja rezolucji przez co najmniej 30 państw, która to liczba nie jest jeszcze osiągnięta (procedurę ratyfikacyjną wszczęło 28 państw). Ponadto do faktycznego objęcia zbrodni agresji jurysdykcją MTK konieczne jest dodatkowo podjęcie decyzji przez Zgromadzenie państw-stron, co może nastąpić nie wcześniej niż w 2017 r.

Poza Rzymskim Statutem MTK do najważniejszych dokumentów, bez których Trybunał nie mógłby funkcjonować, należą: Elementy Definicji Zbrodni, precyzujące definicje zbrodni wymienione w Statucie oraz Reguły Procesowe i Dowodowe, określające tryb postępowania przed Trybunałem i jego organami (por. Izydorzycyk i Wiliński, 2004, s. 27-29). Zostały opracowane przez specjalnie w tym celu powołaną Komisję Przygotowaw-

czą, utworzoną na mocy Aktu Końcowego Konferencji Rzymskiej. Ponadto dokumentem takim jest Regulamin MTK, uchwalony przez sędziów Trybunału bezwzględną większością głosów i zaaprobowany przez państwa-strony.

Niezależność i zdolność działania Międzynarodowego Trybunału Karnego zapewnia także sposób, w jaki zostało skonstruowane jego finansowanie. Wydatki związane z działalnością Trybunału i jego organów pomocniczych są pokrywane z budżetu Trybunału, który pochodzi ze składek państw-stron oraz dobrowolnych wpłat rządów, organizacji międzynarodowych, osób fizycznych, prawnych, firm prywatnych i innych podmiotów. Obowiązkowe wpłaty państw-stron zostają określone zgodnie z parytetem stosowanym przy konstruowaniu zwykłego budżetu Narodów Zjednoczonych, ale każde państwo może dobrowolnie przekazać MTK dodatkowe fundusze. W zasadzie Międzynarodowy Trybunał Karny jest organem finansowo niezależnym od Narodów Zjednoczonych. Niemniej jednak część jego budżetu może pochodzić z funduszy przekazanych przez ONZ.

Międzynarodowy Trybunał Karny jest stałym organem sądowym o charakterze ponadpaństwowym, mającym zasięg globalny (o cechach Trybunału por. Bussmann, 2004, s. 113 i n.). Powstanie stałego Trybunału, pod względem doniosłości, jest niekiedy porównywane z powołaniem do życia Organizacji Narodów Zjednoczonych, gdyż nigdy od chwili powstania ONZ tak wiele państw nie zgodziło się dobrowolnie na przeniesienie na szczebel ponadnarodowy realizacji swoich kompetencji w obszarze prawa karnego – niezwykle pilnie strzeżonej sfery suwerenności państwowej. Funkcjonowanie Trybunału umożliwia odmienne niż dotychczas traktowanie sprawców zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennych i ludobójstwa. Powodem tego jest między innymi uznanie tych czynów za zagrażające porządkowi i bezpieczeństwu wszystkich krajów, co pozwala na skuteczniejsze ściganie i sądenie ich sprawców. Samo istnienie MTK w znacznie większym stopniu stanowi przestrożę dla potencjalnych sprawców zbrodni niż dotychczasowe organy tego typu. Z drugiej strony ostateczny kształt statutu MTK w dużej mierze odbiega od oczekiwań jego zwolenników. Części państw biorących udział w konferencji udało się znacząco ograniczyć kompetencje Trybunału w stosunku do jego założeń początkowych. Bez wątpienia spowodowało to zmniejszenie efektywności jego działalności i nieprzyczynienie się do ograniczenia w dużym stopniu nasilenia lub czasu trwania konfliktów.

SKŁAD I ORGANIZACJA MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO

Na mocy postanowień art. 112 Rzymskiego Statutu MTK zostało utworzone Zgromadzenie państw-stron (o składzie i organizacji MTK por. Izydorczyk i Wiliński, 2004, s. 38 i n.). Każde państwo, które ratyfikowało i tym samym stało się stroną Statutu, ma w Zgromadzeniu jednego przedstawiciela, któremu mogą towarzyszyć zastępcy i doradcy. Państwa, które jedynie podpisały Statut lub Akt Końcowy Konferencji Rzymskiej, mogą mieć w Zgromadzeniu status obserwatorów. Do kompetencji Zgromadzenia państw-stron należy między innymi: sprawowanie nadzoru nad Prezydium Trybunału, Urzędem Prokuratora oraz Sekretarzem w zakresie administracji MTK, rozpatrywanie sprawozdania z działalności Biura (organu wspomagającego Zgromadzenie w wykonywaniu jego obowiązków, składającego się z Prezesa, dwóch wiceprezesów oraz 18 członków wybieranych przez Zgromadzenie na trzyletnią kadencję) oraz podejmowanie w związku z tym odpowiednich działań, rozpatrywanie i uchwalanie budżetu Trybunału, decydowanie o zmianie liczby sędziów. Prezes Trybunału, Prokurator, Sekretarz oraz ich przedstawiciele mogą uczestniczyć w posiedzeniach Zgromadzenia państw-stron i Biura. Posiedzenia Zgromadzenia odbywają się w siedzibie Trybunału w Hadze lub w głównej siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych raz do roku, a w szczególnych okolicznościach zwoływane są przez Biuro posiedzenia specjalne z własnej inicjatywy lub na wniosek jednej trzeciej państw-stron.

Każde państwo-strona posiada jeden głos. Decyzje na forum Zgromadzenia i Biura podejmowane są w drodze konsensusu. Jeżeli jego osiągnięcie nie jest możliwe, a Statut nie stanowi inaczej, decyzje dotyczące kwestii merytorycznych muszą zostać podjęte przez większość dwóch trzecich obecnych i głosujących, z zastrzeżeniem jednak, że *quorum* stanowi wówczas bezwzględna większość państw-stron. Decyzje dotyczące spraw proceduralnych są podejmowane zwykłą większością głosów. Państwo-strona, które zalega z płatnościami składek na poczet wydatków Trybunału w kwocie równej lub wyższej od wysokości składek należnych za dwa ostatnie lata, nie ma prawa głosu w Zgromadzeniu ani w Biurze. Zgromadzenie może jednak wyrazić zgodę na udział państwa w głosowaniu, o ile uzna, iż zaleganie z płatnościami spowodowane jest okolicznościami od niego niezależnymi.

Trybunał składa się z osiemnastu sędziów (o składzie por. Matyasik i Domagała, 2012, s. 146-148) wybieranych w głosowaniu tajnym na posiedzeniu Zgromadzenia państw-stron spośród kandydatów przedstawianych przez państwa-strony Statutu. W razie konieczności Prezydium

Trybunału, działając w jego imieniu, może zaproponować Zgromadzeniu zwiększenie liczby sędziów.

Kandydaci muszą odznaczać się wysokim poziomem moralnym, być bezstronni i uczciwi oraz posiadać kwalifikacje wymagane w ich państwach do sprawowania najwyższych stanowisk sędziowskich. Ponadto kandydat na sędziego Trybunału powinien posiadać kompetencje w dziedzinie prawa karnego materialnego i procesowego oraz odpowiednie doświadczenie w postępowaniu karnym, nabyte w wyniku pełnienia funkcji sędziowskiej, prokuratorskiej, adwokackiej podobnej bądź też posiadać kompetencje z zakresu międzynarodowego prawa humanitarne i praw człowieka, a także wybitną wiedzę prawniczą i związane z nią doświadczenie zawodowe, przydatne w działalności orzeczniczej Trybunału. Kandydat na sędziego Trybunału musi także wyróżniać się doskonałą znajomością i umiejętnością posługiwania się co najmniej jednym językiem roboczym Trybunału. Każde państwo-strona może przedstawić jednego kandydata, który nie musi być jego obywatelem, ale obowiązkowo musi posiadać obywatelstwo jednego z państw-stron. Skład sędziowski Trybunału musi posiadać w pełni wyważony i międzynarodowy charakter, dlatego o wyborze sędziów decydują takie kryteria, jak: reprezentatywny udział przedstawicieli głównych systemów prawnych na świecie, sprawiedliwa reprezentacja geograficzna, zrównoważony udział kobiet i mężczyzn oraz znajomość problemu przemocy wobec kobiet i dzieci.

Sędziowie są wybierani na okres dziewięciu lat bez możliwości ponownego wyboru na kolejną kadencję. W czasie pierwszych wyborów jedna trzecia spośród skompletowanego składu sędziowskiego została wybrana w drodze losowania na okres trzech lat, jedna trzecia – na okres sześciolatni, a kadencja pozostałych sędziów miała trwać dziewięć lat. Sędziowie wybrani na okres trzech lat mogli kandydować ponownie na kolejną pełną kadencję. W ten oto sposób co trzy lata, rotacyjnie następuje zmiana 1/3 składu Trybunału.

Sędzia może zostać usunięty ze stanowiska, jeżeli dopuścił się poważnego uchybienia lub naruszenia swoich obowiązków bądź stał się niezdolny do wykonywania funkcji. Decyzję o usunięciu sędziego ze stanowiska podejmuje Zgromadzenie państw-stron w głosowaniu tajnym większością dwóch trzecich głosów na podstawie wniosku przyjętego większością dwóch trzecich głosów pozostałych sędziów.

Statut MTK gwarantuje sędziom Trybunału niezawisłość. Obowiązuje ich również zasada *incompatibilitas*, w związku z czym nie mogą oni wy-

konywać żadnej działalności, która utrudniałaby im pełnienie urzędu lub mogłaby podważać zaufanie do ich niezawisłości. Ponadto sędziowie wykonujący swoje obowiązki w siedzibie Trybunału w pełnym wymiarze godzin nie mogą wykonywać żadnych innych zajęć o charakterze zawodowym.

Na czele Trybunału stoi Prezes, którego w wykonywaniu obowiązków wspomagają dwaj jego zastępcy – Pierwszy i Drugi Wiceprezes. Gdy Prezes jest nieobecny lub zostaje wyłączony, zastępuje go Pierwszy Wiceprezes, a gdy i on nie jest w stanie tego uczynić, obowiązki Prezesa obejmuje Drugi Wiceprezes. Zarówno Prezes, jak i jego zastępcy są wybierani przez sędziów bezwzględną większością głosów na okres trzech lat lub do czasu zakończenia kadencji sędziowskiej, jeżeli upływa ona wcześniej. Prezes i Wiceprezesi mogą być wybrani ponownie tylko na jedną kolejną kadencję.

W skład Trybunału wchodzi następujące organy: Prezydium, trzy Wydziały – Przygotowawczy, Orzekający i Odwoławczy, Urząd Prokuratora oraz Sekretariat (por. Płachta, 2004, s. 265 i n.; Bussmann, 2004, s. 110-112; Matyasik i Domagała, 2012, s. 148-160).

Prezydium Trybunału jest organem kolegialnym, w skład którego wchodzi z urzędu Prezes oraz dwaj jego zastępcy. Prezydium jest odpowiedzialne za prawidłowe administrowanie Trybunału, z wyłączeniem Urzędu Prokuratora. Przy wypełnianiu swoich obowiązków współdziała z Prokuratorem i koordynuje z nim wykonywanie wszystkich zadań objętych wspólną odpowiedzialnością.

Wydziały są tworzone niezwłocznie po dokonaniu wyboru sędziów. Przydział sędziów do poszczególnych wydziałów oparty jest na charakterze funkcji każdego wydziału oraz kwalifikacjach i doświadczeniu sędziów wybranych do Trybunału w taki sposób, aby zapewnić każdemu wydziałowi odpowiednią wiedzę w dziedzinie prawa karnego, procedury karnej i prawa międzynarodowego. Funkcję orzeczniczą Trybunału w ramach wydziałów sprawują Izby.

Wydział Przygotowawczy składa się z co najmniej sześciu sędziów posiadających doświadczenie w prowadzeniu spraw karnych. Sędziowie przydzieleni do Wydziału Przygotowawczego wykonują swoje funkcje przez okres trzech lat. Dłużej sprawować urząd mogą jedynie do czasu zakończenia prowadzenia sprawy, rozpatrywanej przez Wydział. Istnieje możliwość tymczasowego skierowania sędziów z Wydziału Orzekającego do Wydziału Przygotowawczego lub odwrotnie, jeżeli Prezydium uzna, że wymaga tego efektywne zarządzanie pracą Trybunału. Jednakże w żad-

nym przypadku sędzieja, który uczestniczył w postępowaniu przygotowawczym w danej sprawie, nie może zasiadać w Izbie Orzekającej rozpatrującej tę samą sprawę.

Funkcję Izby Przygotowawczej sprawuje jeden lub trzech sędziów tego Wydziału, w zależności od postanowień Statutu oraz Reguł Procesowych i Dowodowych. Jeżeli wymaga tego efektywne zarządzanie pracą Trybunału, istnieje możliwość równoczesnego utworzenia więcej niż jednej Izby Przygotowawczej.

Izba Przygotowawcza zarówno strukturalnie, jak i funkcjonalnie została usytuowana między Urzędem Prokuratora a izbami procesowymi. Do kompetencji Izby należy wydawanie na wniosek Prokuratora zarządzeń i nakazów niezbędnych do prowadzenia postępowania przygotowawczego oraz stosowanie środków zapobiegawczych i środków przymusu. Ponadto Izba Przygotowawcza może, na wniosek osoby aresztowanej lub stawiającej się na wezwanie, domagać się współpracy międzynarodowej, jaka jest konieczna dla udzielenia tej osobie pomocy prawnej w przygotowaniu obrony. W razie konieczności Izba Przygotowawcza ma obowiązek zapewnić ochronę i prywatność pokrzywdzonym, świadkom oraz osobom aresztowanym i wezwanym przed Trybunał, a także zabezpieczyć dowody i ochronę informacji dotyczących bezpieczeństwa narodowego.

Izba Przygotowawcza sprawuje funkcje nadzorcze w stosunku do działalności Prokuratora między innymi przez zatwierdzanie jego decyzji, potwierdzanie zasadności oskarżenia czy wyrażanie zgody na wszczęcie przez niego postępowania. Izba Przygotowawcza może upoważnić Prokuratora do podjęcia określonych czynności śledczych na terytorium państwa-strony, bez uprzedniego zapewnienia współpracy tego państwa. Dotyczy to sytuacji, w których Izba uzna, że państwo jest całkowicie niezdolne do wykonania wniosku o współpracę z powodu nieistnienia w nim żadnej władzy lub jakiegokolwiek organu wymiaru sprawiedliwości właściwego do wykonania wniosku o współpracę.

Wydział Orzekający składa się z co najmniej sześciu sędziów, którzy w przeważającej większości powinni posiadać doświadczenie w prowadzeniu spraw karnych. Podobnie jak w Wydziale Przygotowawczym sędziowie przydzieleni do Wydziału Orzekającego pełnią urząd przez okres trzech lat. Funkcje Izby Orzekającej sprawuje trzech sędziów Wydziału Orzekającego. Statut dopuszcza możliwość utworzenia kilku Izb Orzekających, jeżeli wymaga tego efektywne zarządzanie pracą Trybunału.

Prezydium powołuje Izbę Orzekającą z chwilą zatwierdzenia aktu oskarżenia przez Izbę Przygotowawczą. Do kompetencji Izby Orzekającej należy prowadzenie dalszego postępowania z możliwością wykonywania wszelkich czynności właściwych dla Izby Przygotowawczej, które są niezbędne na tym etapie postępowania. Pełni ona w Trybunale rolę sądu pierwszej instancji. Do Izby Orzekającej należy zapewnienie rzetelności i sprawności prowadzenia rozprawy z pełnym poszanowaniem praw oskarżonego oraz uwzględnieniem ochrony pokrzywdzonych i świadków.

Po skierowaniu sprawy na rozprawę do kompetencji Izby Orzekającej należy między innymi: porozumiewanie się ze stronami oraz podejmowanie środków procesowych niezbędnych dla zapewnienia rzetelnego i sprawnego prowadzenia rozprawy, określanie języka lub języków, które mają być używane podczas rozprawy, a ponadto, ze stosownym wyprzedzeniem przed rozprawą, zapewnianie przedstawienia dokumentów i informacji nieujawnionych wcześniej w celu umożliwienia odpowiedniego przygotowania rozprawy. Zawiadamiając strony, Izba Orzekająca, jeżeli uzna to za konieczne, może zarządzić połączenie lub rozdzielenie zarzutów oskarżenia w przypadku, gdy dotyczą one kilku oskarżonych.

Wykonując swoje kompetencje przed rozprawą lub w czasie niej, Izba Orzekająca może, w razie potrzeby, żądać stawienia się świadków i złożenia przez nich zeznań, a także przedstawienia dokumentów i innych dowodów w drodze udzielenia przez państwa niezbędnej pomocy, może także zapewnić ochronę informacji poufnych, zarządzić przedstawienie dowodów uzupełniających w stosunku do tych, które zostały już zebrane przed rozprawą lub przedstawione przez strony na rozprawie, ponadto może również zapewnić ochronę oskarżonego, świadków i pokrzywdzonych. Gdy Izba Orzekająca uzna, że szczególne okoliczności wymagają przeprowadzenia pewnych czynności procesowych na posiedzeniu zamkniętym w celu ochrony pokrzywdzonych i świadków bądź informacji niejawnych, stanowiących dowód, może wyłączyć jawność rozprawy. Izba Orzekająca jest uprawniona, na wniosek strony lub z własnej inicjatywy, do decydowania o dopuszczalności lub przydatności dowodów oraz do podejmowania wszelkich środków koniecznych do utrzymania porządku w czasie rozprawy.

Wydział Odwoławczy składa się z przewodniczącego i czterech sędziów. W skład Izby Odwoławczej wchodzi wszyscy sędziowie Wydziału Odwoławczego. Sędziowie sprawują swój urząd wyłącznie w tym wydziale przez całą swoją kadencję.

W strukturze Trybunału Wydział Odwoławczy pełni funkcję sądu

drugiej instancji. W postępowaniu odwoławczym Izba Odwoławcza posiada wszystkie uprawnienia Izby Orzekającej. Izba Odwoławcza może uchylić orzeczenie, zmienić go albo przekazać sprawę do ponownego rozpatrzenia.

Urząd Prokuratora jest odrębnym organem Trybunału, który działa niezależnie i nie może przyjmować lub kierować się wskazówkami pochodzącymi z jakiegokolwiek zewnętrznego źródła (por. Izydorzycyk i Wieliński, 2005, s. 38-49). Do jego kompetencji należy przyjmowanie oraz badanie zawiadomień i innych informacji o popełnieniu zbrodni podlegających jurysdykcji Trybunału, a także wszczęcie i prowadzenie postępowania przygotowawczego.

Na czele Urzędu stoi Prokurator, posiadający pełnię władzy w zakresie kierowania i administrowania Urzędem, podległym mu personelem oraz zapleczem technicznym i wszelkimi jego zasobami. Prokuratora w wykonywaniu jego obowiązków wspomaga jeden lub dwóch wiceprokuratorów, którzy są uprawnieni do wykonywania w zastępstwie za Prokuratora każdej czynności należącej do zakresu jego kompetencji. Prokurator i wiceprokuratorzy nie mogą być obywatelami tego samego państwa, powinni natomiast posiadać wysokie walory moralne, obszerną wiedzę i doświadczenie zawodowe w zakresie ścigania lub orzekania w postępowaniach karnych, a także odznaczać się doskonałą znajomością i umiętnością w posługiwaniu się co najmniej jednym językiem roboczym Trybunału. Prokurator jest wybierany w głosowaniu tajnym bezwzględną większością głosów członków Zgromadzenia państw-stron. Listę kandydatów na wiceprokuratorów, wybieranych w tym samym trybie, przedstawia Prokurator, wskazując po trzy kandydatury na stanowisko każdego wiceprokuratora. Prokurator i wiceprokuratorzy sprawują swój urząd przez okres dziewięciu lat, a ponowny ich wybór nie jest możliwy.

Prokurator i jego zastępcy powinni sprawować swój urząd w sposób niezależny i bezstronny. Gwarancją niezależności jest obowiązywanie w stosunku do nich zasady *incompatibilitas*. Prokurator i wiceprokuratorzy wykonują swoje obowiązki w pełnym wymiarze godzin i nie mogą podejmować żadnej innej działalności, która utrudniałaby pełnienie przez nich funkcji prokuratorowskiej lub mogła podważyć zaufanie do ich niezależności. Ponadto nie mogą oni podejmować żadnego innego zajęcia o charakterze zawodowym.

Sekretariat jest odpowiedzialny za administrację i obsługę Trybunału niezwiązane z orzekaniem, z zastrzeżeniem uprawnień Prokuratora. Na

czyle Sekretariatu stoi Sekretarz, który jest głównym urzędnikiem administracyjnym Trybunału. W wykonywaniu swoich funkcji Sekretarz podlega bezpośrednio Prezesowi Trybunału. Sekretarz i jego zastępca powinni posiadać wysokie walory moralne oraz właściwe kompetencje, a także odznaczać się doskonałą znajomością i umiejętnością w posługiwaniu się co najmniej jednym językiem roboczym Trybunału.

Sekretarz jest wybierany przez sędziów bezwzględną większością głosów w głosowaniu tajnym, z uwzględnieniem rekomendacji Zgromadzenia państw-stron. W razie potrzeby sędziowie mogą dokonać wyboru zastępcy Sekretarza w takim samym trybie, biorąc pod uwagę rekomendację Sekretarza. Sekretarz i jego zastępca sprawują swój urząd przez okres pięciu lat i mogą zostać wybrani ponownie.

W ramach Sekretariatu Sekretarz tworzy Biuro do spraw Pokrzywdzonych i Świadków. W porozumieniu z Urzędem Prokuratora Biuro ma zapewnić środki ochronne, środki bezpieczeństwa, doradztwo i inną pomoc świadkom, pokrzywdzonym występującym przed Trybunałem i innym osobom, którym grozi niebezpieczeństwo w związku z zeznaniami złożonymi przez świadków. Biuro powinno zatrudniać psychologów specjalizujących się w urazach psychicznych, w szczególności związanych z przemocą seksualną.

Członkom Trybunału przebywającym na terytorium każdego z państw-stron przysługują przywileje i immunitet. Sędziowie, Prokurator, wiceprokuratorzy i Sekretarz w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych na rzecz Trybunału korzystają z takich samych przywilejów i immunitetów, jakie przysługują szefom przedstawicielstw dyplomatycznych. Immunitet nie ustaje także po zakończeniu kadencji, gdyż nie można prowadzić przeciwko nim żadnego postępowania z powodu ich wypowiedzi ustnych lub pisemnych oraz czynności podejmowanych w ramach ich obowiązków służbowych.

KOMPETENCJE MIĘDZYNARODOWEGO TRYBUNAŁU KARNEGO

Jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego podlega rozpoznawanie spraw o najcięższe zbrodnie międzynarodowe oraz ściganie i sądzenie ich sprawców (Michałowska, 2007, s. 56-57; szczegółowo o zakresie jurysdykcji por. Izydorczyk i Wiliński, 2004, s. 47 i n.; Płachta, 2004, s. 350 i n.).

Zakres przedmiotowy kompetencji Trybunału obejmuje następujące zbrodnie: ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne

oraz zbrodnie agresji (kompetentnie o zakresie przedmiotowym kompetencji MTK por. Jurewicz, 2008, s. 11 i n.; Matyasik i Domagała, 2012, s. 142-143). Wobec braku od wejścia w życie Statutu Rzymskiego przepisów definiujących zbrodnię agresji oraz określających warunki wykonywania przez Trybunał w odniesieniu do niej swojej jurysdykcji, rozpatrywanie spraw o agresję zrazu zostało zawieszono do czasu wydania takich postanowień. Zostały one zawarte w rezolucjach 5 i 6 Konferencji w Kampali z 11 czerwca 2010 r., w wyniku czego do Statutu Rzymskiego dodano art. 8. bis oraz 15. bis i ter. Obecnie w państwach-stronach trwa procedura ratyfikacyjna rezolucji, która umożliwi wejście w życie powyższych zmian, a tym samym wykonywanie jurysdykcji Trybunału w stosunku do zbrodni agresji.

Definicja zbrodni ludobójstwa znana jest od czasów Konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 9 grudnia 1948 r. (Dz.U.1952.9. 9 i 1952.31.213) (por. Michałowska, 2007, s. 54-55). Dla celów działalności Międzynarodowego Trybunału Karnego zdefiniowana została także przez Statut Rzymski (interesujące jest porównanie zakresu zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości na gruncie Konwencji genewskich: por. Szpak, a, 2011, s. 363-365; Kobielski, 2011, s. 380 i n.; Jaros, 2011, s. 407 i n., s. 424-425. Kompetentnie o zbrodni ludobójstwa por. Wierczyńska, 2010, s. 163-200; Szpak, b, 2011, s. 433-498). Zgodnie z postanowieniami Statutu ludobójstwo rozumiane jest jako zabójstwo członków grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej, spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków takiej grupy, rozmyślne stworzenie dla takiej grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie jej całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego, stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie takiej grupy oraz przymusowe przekazywanie dzieci jej członków do innej grupy – dokonane z zamiarem zniszczenia grupy w całości lub w części. Na gruncie Statutu uznano, że zbrodnia ludobójstwa może zostać popełniona nie tylko podczas konfliktu zbrojnego, ale także w czasie pokoju.

Zbrodnia przeciwko ludzkości rozumiana jest jako popełnienie w ramach rozległego lub systematycznego, a także świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej takich czynów, jak: zabójstwo, eksterminacja, niewolnictwo, deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności, uwięzienie lub inne dotkliwie pozbawienie wolności fizycznej z naruszeniem podstawowych reguł prawa międzynarodowego, tortury, gwałt, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytutka, wymuszo-

na ciąża, przymusowa sterylizacja oraz inne formy przemocy seksualnej, prześladowanie zbiorowości z powodów politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci lub z innych powszechnie uznawanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, wymuszone zaginięcia osób, zbrodnie apartheidu, inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze celowo powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała albo zdrowia psychicznego bądź fizycznego. Warto zatem podkreślić, iż elementy pozwalające odróżnić zbrodnie przeciwko ludzkości od zwykłych przestępstw to masowość i systematyczność działań. Statut Rzymski definiuje zbrodnie przeciwko ludzkości szerzej niż tzw. kanon norymberski, gdyż między innymi nie wiąże ich popełnienia jedynie z konfliktem zbrojnym (Definicja zbrodni przeciwko ludzkości dla potrzeb procesu norymberskiego znalazła się w Karcie Międzynarodowego Trybunału Wojskowego będącej załącznikiem do Porozumienia międzynarodowego w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej sporządzonego 8 sierpnia 1945 r. w Londynie (Dz.U.1947.63.367), powołującego do życia Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w celu osądzenia przestępców wojennych po II wojnie światowej. Definicja ta obejmowała morderstwo, wytępienie, niewolnictwo, deportację oraz inne czyny nieludzkie przeciwko ludności cywilnej, popełnione przed wojną albo w czasie niej, a także prześladowania ze względów politycznych, rasowych lub religijnych (Wnikliwie o zbrodniach przeciwko ludzkości por. Szpak, b, 2011, s. 341-432).

Zbrodnie wojenne to popełnione w ramach realizacji planu lub polityki albo na szeroką skalę następujące czyny: zamierzone zabójstwo, tortury lub nieludzkie traktowanie, w tym eksperymenty biologiczne, umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkich uszkodzeń ciała i zdrowia, poważne zniszczenia i przywłaszczania mienia, nieusprawiedliwione koniecznością wojskową i dokonywane bezprawnie i samowolnie, zmuszanie jeńców wojennych do służby w siłach zbrojnych państwa nieprzyjacielskiego, umyślne pozbawianie jeńców wojennych prawa do rzetelnego procesu, bezprawna deportacja, przesiedlenie albo pozbawianie wolności, branie zakładników, inne poważne naruszenia praw i zwyczajów prawa międzynarodowego, mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o charakterze międzynarodowym bądź innym, takich jak: zamierzone kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej, pomocy humanitarnej albo misji pokojowych, atakowanie lub bombardowanie bezbronnych miast i wsi, dopuszczanie się zamachów na godność osobistą, przestępstwa seksualne,

stosowanie wszelkiego rodzaju borni trującej, w tym gazów oraz kul rozrywających itp. (interesująco i kompetentnie o zbrodniach wojennych por. Szpak, b, 2011, s. 167-341).

Definicja zbrodni agresji przewiduje, że jest nią planowanie, przygotowanie, rozpoczęcie lub przeprowadzenie – przez osobę będącą w stanie kontrolować polityczne lub zbrojne działanie państwa lub kierować takim działaniem – aktu agresji, który ze względu na swój charakter, wagę i skalę stanowi wyraźne naruszenie postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, a w szczególności użycie sił zbrojnych przez państwo przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub politycznej niezależności innego państwa lub w każdy inny sposób sprzeczny z Kartą Narodów Zjednoczonych (por. Olejniczak, 2010, s. 145-159; Zielińska, 2010, s. 2-15).

Zakres podmiotowy kompetencji Międzynarodowego Trybunału Karnego obejmuje sądenie wyłącznie osób fizycznych, które dopuściły się wskazanych w Statucie zbrodni, niezależnie od tego, czy są obywatelami państwa-strony. Wyjątek stanowią osoby, które w chwili popełnienia zbrodni nie ukończyły 18 lat. Trybunał nie ma uprawnień do sądenia osób prawnych czy państw. Odpowiedzialność karna ma zastosowanie wobec wszystkich osób, zarówno wojskowych, jak i cywilnych, bez względu na pełnioną funkcję publiczną, a więc także wobec głów państw, szefów i członków rządów, parlamentarzystów lub urzędników państwowych. Immunitety i inne przywileje związane z pełnieniem funkcji publicznej, przewidziane przez prawo krajowe lub międzynarodowe, nie zwalniają od indywidualnej odpowiedzialności karnej przed Trybunałem, a pełnienie funkcji w żadnym wypadku nie może stanowić podstawy do zmniejszenia wymiaru kary (o podstawach odpowiedzialności jednostki za zbrodnie międzynarodowe wnikliwie pisze Królikowski, 2011, s. 19 i n.).

Ograniczenia jurysdykcji podmiotowej obejmują przypadki szczególne. Do przesłanek wyłączających odpowiedzialność karną możemy zaliczyć: niepoczytalność spowodowaną chorobą lub upośledzeniem psychicznym, obronę konieczną, stan wyższej konieczności, przymus pod groźbą śmierci lub ciężkiego uszkodzenia ciała, stan odurzenia. Wykonanie rozkazu lub polecenia przełożonego (zarówno wojskowego, jak i cywilnego) nie zwalnia sprawcy z odpowiedzialności. Wyjątki od tej reguły są dopuszczalne w przypadku, gdy na sprawcy ciążył prawny obowiązek jego wypełniania albo sprawca nie wiedział, że rozkaz jest bezprawny lub gdy nie był on w sposób oczywisty niezgodny z prawem. Polecenie popełnienia ludobójstwa lub zbrodni przeciwko ludzkości jest bezprawne niezależnie

od okoliczności. Nie wyłącza odpowiedzialności karnej także nieświadomość bezprawności czynu. Jest to możliwe jedynie w przypadkach błędu co do prawa oraz błędu co do faktu, o ile spowodowały zniesienie świadomości lub zamiaru sprawcy.

Międzynarodowy Trybunał Karny działa w oparciu o ogólne zasady prawa karnego, takie jak *ne bis in idem*, *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, *lex retro non agit*. Zgodnie z zasadą nieretroaktywności jurysdykcją Trybunału objęto tylko czyny popełnione po wejściu w życie Statutu Rzymskiego, czyli po 1 lipca 2002 r. W przypadku przystąpienia przez państwo do Statutu w późniejszym terminie działania Trybunału mogą odnosić się jedynie do przestępstw popełnionych po objęciu państwa jego postanowieniami. Ponadto zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału nie podlegają przedawnieniu.

Za największy defekt w przepisach regulujących funkcjonowanie Trybunału należy uznać brak możliwości prowadzenia rozpraw pod nieobecność oskarżonego oraz wydawania wyroków zaocznie. Analiza działalności powoływanych dotychczas trybunałów karnych, które taki tryb procesowy wykorzystywały, pozwala wątpić w skuteczność działań podejmowanych przez Międzynarodowy Trybunał Karny.

Cała koncepcja funkcjonowania Trybunału opiera się na zasadzie komplementarności, która oznacza, że jeśli sąd krajowy zamierza i jest w stanie skorzystać ze swoich kompetencji, Międzynarodowy Trybunał Karny nie może mu w tym przeszkodzić. Zatem sądy krajowe nadal mają pierwszeństwo w badaniu i sądzeniu przestępstw podlegających ich jurysdykcji, bowiem misją Trybunału nie jest w żadnym wypadku przejęcie kompetencji sądów krajowych. Komplementarność stanowi gwarancję poszanowania suwerenności państw-stron Statutu Rzymskiego (o komplementarności jurysdykcji MTK w stosunku do sądów krajowych por. Socha, 2004, s. 105 i n.; o skuteczności jurysdykcji międzynarodowych trybunałów karnych por. Karska, 2009, s. 11 i n.).

POSTĘPOWANIE PRZED MIĘDZYNARODOWYM TRYBUNAŁEM KARNYM

Międzynarodowy Trybunał Karny działa na zasadzie skargowości. Oznacza to, że postępowania przed Trybunałem nie można wszcząć z urzędu, a jedynie na wniosek (szczegółowo o postępowaniu przed MTK por. Izydorczyk i Wiliński, 2004, s. 80 i n.; Płachta, 2004, s. 693 i n.).

Językami urzędowymi Trybunału są: arabski, chiński, angielski, fran-

cuski, rosyjski i hiszpański. W językach urzędowych publikowane są wyroki Trybunału oraz inne decyzje rozstrzygające sprawy. Językami roboczymi są angielski i francuski. Na wniosek strony postępowania lub państwa dopuszczonego do udziału w postępowaniu Trybunał może, w uzasadnionych przypadkach, zezwolić na posługiwanie się innym językiem.

Podmiotami uprawnionymi do występowania z wnioskiem o wszczęcie postępowania przed Trybunałem są: państwa-strony Statutu, Rada Bezpieczeństwa ONZ oraz Prokurator. Wniosek składany przez państwo-stronę lub Radę Bezpieczeństwa ONZ nazywa się „przedstawieniem sytuacji wskazującej na popełnienie zbrodni”.

Trybunał jest właściwy do rozpatrzenia wniosku państwa-strony, gdy dotyczy on zbrodni popełnionej na jego terytorium lub gdy oskarżony jest jego obywatelem. Taki wniosek powinien wskazywać okoliczności sprawy i opierać się na materiałach dostępnych państwu przedstawiającemu sytuację. Kierowany jest do Prokuratora, który jest zobowiązany do wstępnego zbadania sprawy w celu ustalenia, czy uzasadnione będzie postawienie zarzutu popełnienia zbrodni konkretnej osobie lub osobom.

Jeżeli wnioskodawcą jest Prokurator, to po zbadaniu wiarygodności otrzymanej informacji i uznaniu, że istnieje uzasadniona podstawa do wszczęcia postępowania przygotowawczego, składa on do Izby Przygotowawczej wniosek o upoważnienie go do jego wszczęcia wraz z zebranymi w sprawie materiałami. Izba Przygotowawcza rozpoznaje wniosek Prokuratora i udziela bądź odmawia udzielenia takiego upoważnienia. Odmowa nie wyklucza możliwości złożenia przez Prokuratora kolejnego wniosku w oparciu o nowe fakty lub dowody.

Jeżeli po wstępnym zbadaniu sprawy Prokurator stwierdzi, że przedstawiona informacja nie stanowi uzasadnionej podstawy do wszczęcia postępowania przygotowawczego, informuje o tym zawiadamiających. Nie pozbawia to jednak Prokuratora możliwości badania dalszych przedstawianych mu informacji odnoszących się do tego samego stanu faktycznego w świetle nowych ustaleń lub dowodów.

Rada Bezpieczeństwa ONZ może zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o odroczenie wszczęcia bądź zawieszenie już prowadzonego postępowania przygotowawczego na okres 12 miesięcy. Trybunał zobowiązany jest taki wniosek uwzględnić. Po upływie tego okresu wniosek może zostać ponowiony przez Radę. Z jednej strony oznacza to, że jednomyślne działanie stałych członków Rady Bezpieczeństwa może skutecznie powstrzymać

Trybunał przed wszczęciem lub kontynuowaniem postępowania w konkretnym przypadku. Z drugiej jednak strony takie ukształtowanie wzajemnych relacji między Radą a Trybunałem wskazuje na to, że żaden ze stałych członków Rady Bezpieczeństwa nie jest władny samodzielnie zapobiec uruchomieniu procedury przed Trybunałem, który może podjąć postępowanie z własnej inicjatywy, w sytuacji gdy stali członkowie Rady Bezpieczeństwa nie będą jednomyślni co do kwestii powstrzymania aktywności Trybunału.

Postępowanie przygotowawcze wszczyna Prokurator, jeżeli uzna, że istnieje do tego uzasadniona podstawa. Podejmując decyzję o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania, Prokurator bierze pod uwagę, czy dostępne informacje stanowią podstawę do przyjęcia, że została popełniona lub jest popełniana zbrodnia podlegająca jurysdykcji Trybunału oraz czy sprawa jest dopuszczalna. Jeżeli Prokurator uzna, że pomimo wagi zbrodni i interesów pokrzywdzonych wszczęcie postępowania nie służyłoby interesowi wymiaru sprawiedliwości, zawiadamia o swojej decyzji Izbę Przygotowawczą, która może nakazać Prokuratorowi jej ponowne rozważenie.

Prokurator prowadzi postępowanie przygotowawcze z należytą rzetelnością i skutecznością. Może on działać również na terytorium państwa, którego skarga dotyczy. Do jego podstawowych kompetencji należy gromadzenie dowodów i dokonywanie ich oceny, żądanie stawienia podejrzanych, pokrzywdzonych i świadków oraz ich przesłuchiwanie, nawiązywanie współpracy z państwami i organizacjami międzyrządowymi oraz zawieranie stosownych porozumień i umów, wyrażanie zgody na utajnianie dokumentów i informacji, podejmowanie niezbędnych środków w celu zapewnienia poufności informacji, ochrony osób lub zabezpieczenia dowodów.

Do najważniejszych kompetencji Izby Przygotowawczej na tym etapie postępowania należy wydawanie, na wniosek Prokuratora, wezwania do stawienia się lub nakazu aresztowania osoby podejrzewanej o popełnienie zbrodni w celu zapewnienia jej obecności na rozprawie, uniemożliwienia jej utrudniania postępowania oraz kontynuowania popełniania zbrodni.

Po stawieniu się lub dostarczeniu podejrzanego przed Trybunał Izba Przygotowawcza sprawdza, czy został poinformowany o stawianych zarzutach oraz przysługujących mu prawach. Katalog praw procesowych przysługujących podejrzanemu, a później oskarżonemu przed Trybunałem został sporządzony na podstawie powszechnych standardów przyję-

tych w aktach prawa międzynarodowego, a w szczególności postanowieni Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Statut obszernie reguluje zagadnienia dotyczące prawa do obrony, ale także prawa innych uczestników postępowania, w szczególności zasady ochrony świadków i osób pokrzywdzonych oraz wypowiedania się pokrzywdzonych podczas rozpraw.

Izba Przygotowawcza w rozsądnym terminie odbywa posiedzenie w celu zatwierdzenia aktu oskarżenia sporządzonego przez Prokuratora. Posiedzenie odbywa się w obecności Prokuratora, podejrzanego oraz jego obrońcy. Na wniosek Prokuratora lub z własnej inicjatywy Izba Przygotowawcza może odbyć posiedzenie pod nieobecność podejrzanego, jeżeli zrzekł się prawa do uczestniczenia w nim lub miejsce jego pobytu nie może być ustalone. Wówczas, jeżeli Izba Przygotowawcza uzna, że wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, podejrzanego reprezentuje obrońca.

Po zatwierdzeniu aktu oskarżenia za prowadzenie dalszego postępowania odpowiedzialna jest, powołana w tym celu, Izba Orzekająca. Rozprawa odbywa się jawnie i rozpoczyna się od odczytania aktu oskarżenia. Izba Orzekająca upewnia się, czy oskarżony rozumie treść zarzutów, a następnie umożliwia mu przyznanie się do winy. W razie przyznania się do winy Izba ustala, czy oskarżony rozumie jego istotę i konsekwencje, czy jest ono dobrowolne i skonsultowane z obrońcą oraz czy ma oparcie w zebranych materiale dowodowym. W razie spełnienia wszelkich wymogów Izba Orzekająca uznaje przyznanie się do winy i może skazać oskarżonego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego.

Jeżeli oskarżony nie przyznaje się do winy, Izba Orzekająca może zwrócić się do Prokuratora o przedstawienie dodatkowych dowodów, łącznie z zeznaniami świadków lub zarządzić dalsze prowadzenie rozprawy. Wyrok Izby Orzekającej oparty jest na ocenie materiału dowodowego z całego postępowania i nie może wykraczać poza fakty i okoliczności zawarte w akcie oskarżenia. Podstawą orzeczenia Trybunału są wyłącznie dowody przedstawione i ujawnione na rozprawie. Sędziowie powinni dążyć do wydania orzeczenia jednomyślnie, w przeciwnym razie wyrok zapada większością głosów. Przebieg narady Izby Orzekającej jest tajny. Orzeczenie sporządzane jest w formie pisemnej i zawiera opis materiału dowodowego oraz wnioski Izby wraz z uzasadnieniem. W razie braku jednomyślności orzeczenie Izby zawiera zdanie większości i mniejszości sędziów. Wyrok lub jego streszczenie ogłaszane jest publicznie i w obecności oskarżonego.

W razie skazania Izba Orzekająca może wymierzyć karę pozbawienia

wolności na okres nieprzekraczający 30 lat lub karę dożywotniego pozbawienia wolności. Obok tych kar Trybunał może orzec grzywnę albo przepadek mienia pochodzącego bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa, bez naruszania nabytych w dobrej wierze praw osób trzecich. Kary pozbawienia wolności są wykonywane w państwie wyznaczonym przez Trybunał z listy państw, które zadeklarowały wolę przyjęcia osób skazanych. Wykonywanie tych kar podlega nadzorowi Trybunału.

Statut przewiduje możliwość odwołania się od wyroku Izby Orzekającej oraz od poszczególnych decyzji Trybunału. Istnieją trzy rodzaje środków odwoławczych: apelacja, zażalenie oraz wznowienie postępowania.

Prawo wniesienia apelacji do Izby Odwoławczej przysługuje Prokuratorowi oraz skazanemu. Jeżeli Izba stwierdzi, że zaskarżone postępowanie było prowadzone nierzetelnie w stopniu zagrażającym wiarygodności orzeczenia o winie lub karze bądź zaskarżone orzeczenie było poważnie dotknięte wadą w zakresie ustaleń faktycznych, stanowiło obrazę prawa materialnego albo procesowego, wówczas może ona uchylić lub zmienić orzeczenie w zakresie winy bądź wymiaru kary, ewentualnie przekazać sprawę do ponownego rozpatrzenia innej Izbie Orzekającej. W tym celu Izba Odwoławcza może zwrócić się do Izby Orzekającej, która wydała wyrok o dokonanie stosownych ustaleń faktycznych i przekazanie ich Izbie Odwoławczej. Może również samodzielnie przeprowadzić dowody w celu dokonania odpowiednich ustaleń. Jeżeli Izba Odwoławcza stwierdzi, że orzeczona kara jest niewspółmierna do wagi zbrodni, może zmienić wyrok w zakresie wymiaru kary. W razie zaskarżenia orzeczenia w zakresie winy lub wymiaru kary wyłącznie przez skazanego lub Prokuratora działającego na rzecz skazanego, orzeczenie to nie może być zmienione na jego niekorzyść.

Wyrok Izby Odwoławczej zapada większością głosów sędziów, jest ogłaszany publicznie i zawiera uzasadnienie. W razie braku jednomyślności w orzeczeniu znajduje się opinia większości i mniejszości sędziów. W odróżnieniu od orzeczenia wydawanego przez Izbę Orzekającą, w postępowaniu odwoławczym możliwe jest zgłoszenie w nim przez sędziego zdania odrębnego, dotyczącego kwestii prawnych. Izba Odwoławcza może ogłosić swój wyrok pod nieobecność osoby uniewinnionej lub skazanej.

Zażalenie przysługuje stronom postępowania od następujących decyzji Trybunału: dotyczących jurysdykcji lub dopuszczalności, o zwolnieniu lub odmowie zwolnienia z aresztu podejrzanego, o podjęciu przez Izbę Przygotowawczą działań w celu wykonania czynności niepowtarzalnych,

dotyczących zagadnień, które mogłyby w istotny sposób wpłynąć na rzetelny i sprawny przebieg postępowania lub wynik rozprawy i których natchmiastowe rozstrzygnięcie mogłoby znacznie przyspieszyć postępowanie. Decyzja Izby Przygotowawczej upoważniająca Prokuratora do podjęcia określonych czynności śledczych na terytorium państwa-strony bez uprzedniego zapewnienia współpracy tego państwa może być zaskarżona przez państwo-stronę, którego decyzja dotyczy, lub przez Prokuratora za zgodą Izby Przygotowawczej. Wówczas zażalenie rozpatruje się w trybie przyspieszonym. Zażalenie nie wstrzymuje wykonania zaskarżonej decyzji, chyba że Izba Odwoławcza tak postanowi. Ponadto zażalenie przysługuje na postanowienie o naprawienie szkody pełnomocnikowi pokrzywdzonych, skazanemu lub posiadaczowi w dobrej wierze majątku, którego to postanowienie dotyczy.

Skazany, a w razie jego śmierci inna osoba na jego pisemną prośbę, lub Prokurator, działając w jego imieniu, mogą złożyć do Izby Odwoławczej wniosek o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem. Podstawy do złożenia takiego wniosku są następujące: jeżeli został ujawniony nowy istotny dowód, który nie był przedstawiony w czasie rozprawy z powodów niezależnych od wnioskodawcy, a mógłby spowodować zmianę orzeczenia, gdy dowody, na których oparto wydanie wyroku, okazały się nieprawdziwe lub sfałszowane oraz w razie rażącego zaniedbania lub naruszenia obowiązków przez sędziego, który brał udział w wydaniu orzeczenia lub zatwierdzaniu aktu oskarżenia, będących podstawą do usunięcia go ze stanowiska. Jeżeli Izba Odwoławcza uzna wniosek za bezpodstawny, odrzuca go. W razie uznania wniosku za uzasadniony, Izba Odwoławcza może ponownie zwołać Izbę Orzekającą w dotychczasowym składzie, powołać nową Izbę Orzekającą lub sama zdecydować o zmianie wyroku.

PODSUMOWANIE

Powołanie Międzynarodowego Trybunału Karnego należy niewątpliwie uznać za niezwykle doniosłe wydarzenie i krok milowy na drodze do zapewnienia pokoju w skali globalnej oraz poszanowania i ochrony praw człowieka. Z jego działalnością wiązano bardzo duże oczekiwania. Miała ona zagwarantować skuteczne sprawowanie wymiaru sprawiedliwości wobec sprawców najcięższych zbrodni przez międzynarodowy organ sądowy w sytuacjach, gdy krajowe organy wymiaru sprawiedliwości nie byłyby zdolne do podjęcia odpowiednich działań. Miała przyczynić się do położenia kresu bezkarności oraz do rozwiązywania konfliktów, a także

do ich ograniczenia, stanowiąc przestrożę dla potencjalnych zbrodniarzy wojennych. System ten wydawał się okazać najbardziej skutecznym z dotychczasowych rozwiązań w zakresie międzynarodowego prawa karnego.

Praktyka jednakże pokazuje, że nadzieje pokładane na Trybunał nie zostały w pełni zrealizowane. Mimo że obecnie, na różnych etapach, toczy się 21 postępowań w sprawach sytuacji w 8 krajach (por. Matyasik i Domała, 2012, s. 161-174), to nie sposób nie zauważyć, że w przeciągu dwunastu lat swojej działalności Trybunałowi jak dotychczas udało się skazać tylko jednego oskarżonego (Kongijczyka Thomasa Lubanga Dyilo) na 14 lat pozbawienia wolności wyrokiem, który wciąż pozostaje nieprawomocny, bowiem trwa postępowanie odwoławcze (wnikliwą analizę ostatnich spraw dokonał Schabas, 2011). Wydaje się, że najbardziej prawdopodobnym powodem tak słabej skuteczności Trybunału pozostaje głównie sceptycyzm i brak współpracy z najbardziej wpływowymi państwami świata, jakimi są Stany Zjednoczone, Rosja, Chiny, Indie i Izrael, niebędącymi stronami Statutu. Bardzo ważką dla działalności Trybunału jest wciąż trwająca procedura ratyfikacji poprawek do Statutu Rzymskiego dotyczących zbrodni agresji. Ale i tu warto zauważyć, że wśród ratyfikujących nie ma wielkich mocarstw będących stronami Statutu. Zarówno Francja, jak i Wielka Brytania nie były nastawione zbyt entuzjastycznie do rozwiązań przyjętych w czasie konferencji w Kampali, uważając kwestię wprowadzenia poprawek za sprawę otwartą i wciąż nieprzesądzoną. Nie bez znaczenia jest również fakt, że kraje, które ratyfikowały zarówno Statut (122), jak i poprawki do niego (obecnie 7) nie należą do grona państw aktywnie zaangażowanych w prowadzenie interwencji zbrojnych na świecie. W tej sytuacji nadmiernym optymizmem byłoby zakładanie, że Międzynarodowy Trybunał Karny stanie się w pełni efektywnym narzędziem w zwalczaniu przypadków łamania prawa międzynarodowego.

REFERENCES:

WYDAWNICTWA ZWARTE:

- Bekou, O. i Cryer, R. (ed.) (2004). *The International Criminal Court*. Dartmouth: Ashgate.
- Bussmann, H-W. (2004). *Międzynarodowy Trybunał Karny – perspektywa europejska*, [w:] E. Zielińska (red.), *Międzynarodowy Trybunał Karny. USA i UE: dwa różne podejścia*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Dixon, R., Khan, K. A. A. i May, R. (ed.) (2003). *Archbold, International*

- Criminal Courts: Practice, Procedure and Evidence*. London: Sweet and Maxwell.
- Gardocki, L. (1985). *Zarys prawa karnego międzynarodowego*. Warszawa: PWN.
- Górzyńska, M. (2010). *Stany Zjednoczone Ameryki wobec Międzynarodowego Trybunału Karnego*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe GRADO.
- Izydorczyk, J. i Wiliński, P. (2004). *Międzynarodowy Trybunał Karny (International Criminal Court)*, Kraków: Zakamycze.
- Jaros, P. (2011). *Wpływ orzecznictwa międzynarodowych trybunałów karnych na zakres ochrony praw dziecka w konfliktach zbrojnych*, [w:] C. Mik i K. Gałka (red.), *Między wykładnią a tworzeniem prawa. Refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i międzynarodowych trybunałów karnych*. Toruń: „Dom Organizatora”.
- Jones, J. R. W. D i Powles, S. (2003). *International Criminal Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Jurewicz, J. (2008). *Jurysdykcja przedmiotowa Międzynarodowego Trybunału Karnego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Karska, E. (2009). *Subsydiarność uchwał organizacji rządowych i pozarządowych w jurysdykcji międzynarodowych trybunałów karnych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kobielski, P. (2011). *R. T. L. M/Hate Media Case przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym ds. Rwandy. Odpowiedzialność osób fizycznych i prawnych za podżeganie do ludobójstwa i innych zbrodni międzynarodowych przez media*, [w:] C. Mik i K. Gałka (red.), *Między wykładnią a tworzeniem prawa. Refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i międzynarodowych trybunałów karnych*. Toruń: „Dom Organizatora”.
- Królikowski, M. (2011). *Odpowiedzialność karna jednostki za sprawstwo zbrodni międzynarodowej*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Matyasik, M. i Domagała, P. (2012). *Międzynarodowe trybunały karne oraz inne instrumenty sprawiedliwości transztywnej*. Warszawa: Difin.
- Michałowska, G. (2007). *Ochrona praw człowieka w Radzie Europy i w Unii Europejskiej*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Morris, M. (2004). *Stany Zjednoczone a Międzynarodowy Trybunał Karny*, [w:] E. Zielińska (red.), *Międzynarodowy Trybunał Karny. USA i UE: dwa różne podejścia*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.

- Płachta, M. (2004). *Międzynarodowy Trybunał Karny*. Tom I i II. Kraków: Zakamycze.
- Sadat, L. D. (2002). *The International Criminal Court and the Transformation of the International Law: Justice for the New Millennium*. New York: Transnational Publisher.
- Socha, E. (2004). *Zbieżność a komplementarność jurysdykcji międzynarodowych trybunałów karnych i sądów krajowych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Schabas, W. (2011). *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Szpak, A., a (2011). *Definicja ludności cywilnej jako elementu zbrodni przeciwko ludzkości w orzeczeniu Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii w sprawie Milana Matricia (2008)*, [w:] C. Mik i K. Gałka (red.), *Między wykładnią a tworzeniem prawa. Refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i międzynarodowych trybunałów karnych* (ss. 363-371). Toruń: „Dom Organizatora”.
- Szpak, A., b (2011). *Kontrola przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego w orzecznictwie międzynarodowych trybunałów karnych ad hoc*. Toruń: „Dom Organizatora”.
- Wierczyńska, K. (2010). *Pojęcie ludobójstwa w kontekście orzecznictwa międzynarodowych trybunałów karnych ad hoc*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Zielińska, E. (2010). *Definicja zbrodni agresji w polskim kodeksie karnym w kontekście art. 8 bis Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego*. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Pozyskano: (02.01.2014) Źródło : http://www.iws.org.pl/pliki/files/AR_Zieli%C5%84ska%20Zbr%20agresji.pdf.

WYDAWNICTWA CIĄGŁE:

- Izydorczyk, J. i Wiliński, P. (2005). *Pozycja i zakres uprawnień Prokuratora Międzynarodowego Trybunału Karnego*. „Prokuratura i Prawo 6”.
- Milik, P. a (2003). *Międzynarodowa osobowość prawna i zdolność prawna Międzynarodowego Trybunału Karnego*. „Państwo i Prawo 9”.
- Milik, P. b (2003). *Międzynarodowy Trybunał Karny a problematyka bezpieczeństwa światowego*. „Wojskowy Przegląd Prawniczy 3”.
- Olejniczak, J. (2010). *Propozycja definicji zbrodni agresji, warunków wykony-*

wania jurysdykcji przez MTK i elementów definicji zbrodni agresji. „Wrocławskie Studia Erazmianskie. Prace z nauk penalnych oraz prawa międzynarodowego i europejskiego”.

AKTY PRAWNE:

Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej z 18 października 1907 r. (Dz.U.1927.21.161).

Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 9 grudnia 1948 r. (Dz. U. 1952.9. 9 i nr 1952.31.213).

Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej z 8 sierpnia 1945 r. (Dz. U. 1947.63.367).

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 r. (Dz. U. 2003.78.708).